

6. PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ

PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ

- Příslovečné určení (Pu)
- ● je **rozvíjející** větný člen **závislý na slovese** (*přišel pozdě*), **přídavném jméně** (*bezchybně provedený cvik*) **nebo příslovci** (*příliš brzy*);
- ● vyjadřuje různé **okolnosti děje a vztahy**;
- ● může být vyjádřené **příslovcem** (*vesele poskočil*), **podstatným jménem** v pádě prostém (*trvalo to hodinu*) nebo **předložkovém** (*bydleli u lesa*) nebo **infinitivem** (*odešla nakoupit*);
- ● ptáme se na něj **řídícím výrazem a různými příslovci**.

POZOR! *Anička četla v posteli.*

Kde četla?

sloveso
četla

Pu
v posteli

DRUHY PŘÍSLOVEČNÝCH URČENÍ

Příslovečné určení	Jak se ptáme	Příklady
místa (Pum)	Kde? Kam? Odkud? Kudy?	<i>Pracoval na zahradě. Projel tunelem. Vrátil se z ciziny.</i>
času (Puč)	Kdy? Odkdy? Dokdy? Jak dlouho?	<i>Odjel včera. Byl v práci do večera. Od rána se neozvala.</i>
způsobu (Puz)	Jak? Jakým způsobem?	<i>Zpívala živě.</i>
míry (Pu mí)	Kolik? O kolik? Jakou měrou?	<i>Musíte se hodně snažit. Byl o hlavu vyšší než já.</i>
příčiny (Pu př)	Proč? Z jaké příčiny?	<i>Pro nemoc bylo představení zrušeno.</i>
účelu (Pu úč)	Proč, za jakým účelem?	<i>Odešla na nákup.</i>
podmínky (Pu pod)	Za jaké podmínky?	<i>Za hezkého počasí budeme grilovat.</i>
přípustky (Pu při)	I přes co? Navzdory čemu?	<i>I přes poruchu motoru závod dokončil na druhém místě.</i>

PŘÍSLOVEČNÁ URČENÍ MÍSTA A ČASU

- Příslovečné určení místa
- ● vyjadřuje **místní** okolnosti děje;
- ● ptáme se na něj otázkami: **kde? kam? odkud? kudy?**
- Příslovečné určení času
- ● označuje **časové** okolnosti děje;
- ● ptáme se na něj otázkami: **kdy? odkdy? dokdy? jak často? jak dlouho?**

1. Rozlišujte v následujících větách příslovečná určení místa a času.

Blízko našeho města postavili v létě nový supermarket. O přestávce byla ve třídě velká shánka po ztraceném atlasu. Večer se babička pravidelně dívala na oblíbený seriál. Moje sestra odjela na tři měsíce do Anglie. Nový spolužák se přistěhoval z Prahy. Každý den musím odpoledne venčit našeho psa. Po prohlídce interiéru jsme se procházeli v krásném zámeckém parku. Za svého pobytu v zahraničí se kamarádka zdokonalila v angličtině. Zraněného převezla sanita do nejbližší nemocnice.

PŘÍSLOVEČNÁ URČENÍ ZPŮSOBU A MÍRY

Příslovečné určení způsobu:

- vyjadřuje **vlastnost** slovesného děje;
- ptáme se na něj otázkami: **jak? jakým způsobem?**
- může být vyjádřeno přímo (*radostně povyskočil*) nebo přirovnáním (*byl čilý jako rybička*).

Příslovečné určení míry:

- označuje **množství, měřítko nebo intenzitu**;
- ptáme se na něj otázkami **kolik? jak mnoho? o kolik? jakou měrou? do jaké míry?** apod.

1. Rozlišujte v následujících větách příslovečná určení způsobu a míry.

Rychle se snažila zavolat první pomoc. Malá Anička pozorně opisovala písma. Drak se vznášel velmi vysoko. Honza byl o hlavu vyšší než tatínek. Promluvila na něho šeptem. Postavili dům neuvěřitelně rychle. Vstupenka na koncert stála pět set korun. Katka chodila ohnutá jako stará babička. Vážně uvažovali o přestěhování do jiného města. Po jeho slovech zůstala překvapeně stát. Liška se potichu plížila ke své kořisti. Malý Ondra skočil do dálky čtyři metry. Po západu slunce se výletníci unaveně vraceli do ubytovny.

2. Doplňte do vět příslovečná určení způsobu nebo míry.

Paní učitelka chodí vždy _____ oblečená. Vyděšený Tomáš _____ utíkal k mamince. Skočil do výšky _____. Turisté _____ sledovali výklad průvodce. Žáci se snažili _____ plnit zadané úkoly. Choval se _____. Diváci _____ tleskali. Sněžka je vysoká _____. Je to _____ rychlé auto. Tatínek dostal odměnu za _____ odvedenou práci. Náš pěvecký soubor se _____ umístil v mezinárodní soutěži. Moderátor _____ zvládl uklidnit rozvášněné účastníky besedy. Pro malého Tomáše byl dnešní závod _____ náročný. Oprava auta stála _____. Za svůj hod dlouhý _____ získala naše oštěpařka zlatou olympijskou medaili.

PŘÍSLOVEČNÁ URČENÍ PŘÍČINY, ÚČELU, PODMÍNKY A PŘÍPUSTKY

○ Příslowečné určení příčiny

- ● vyjadřuje příčinu, která způsobila nějaký děj;
- ● ptáme se na něj otázkami: **proč? z jakého důvodu? z jaké příčiny?** (*Knihovna byla zavřena pro nemoc.*).

○ Příslowečné určení účelu

- ● vyjadřuje, co je cílem děje;
- ● ptáme se na něj otázkami: **proč? za jakým účelem?** (*Maminka odešla nakoupit.*).

○ Příslowečné určení podmínky

- ● vyjadřuje **podmínku**, za které by se mohl uskutečnit děj;
- ● ptáme se na něj otázkou: **za jaké podmínky?** (*Zahradní slavnost se bude konat za pěkného počasí.*).

○ Příslowečné určení přípustky

- ● uvádí okolnost, která je v rozporu s dějem, a děj se přesto uskutečňuje;
- ● ptáme se na něj otázkami: **navzdory čemu? i přes co? i v jakém případě?** (*I přes vytrvalý déšť turisté pokračovali v cestě.*).

1. Rozlišujte v následujících větách příslowečná určení příčiny, účelu, podmínky a přípustky.

Všichni lidé z vesnice přišli pomoci vyplavenému sousedovi. Za jasného počasí bývá vidět až na Ještěd. Kvůli zpoždění autobusu se nedostal včas do práce. I přes nepříznivé povětrnostní podmínky letadlo odstartovalo. Kvůli špatné známce se Honza bál jít domů. Plastové lahve užívá maminka k zalévání květin. Náhodný svědek nehody odešel zavolat lékaře. Po návratu z bruslení na jezeře se Petr ještě hodinu trásl zimou. Knihovna byla dlouhodobě uzavřena z důvodu nemoci. Kino bude promítat filmy i v případě malého počtu návštěvníků. Nestáčili by sklidit úrodu bez pomoci studentů. V rozporu s pěknou předpovědí počasí celý den pršelo. Jitka se musela vrátit domů pro zapomenutý úkol.

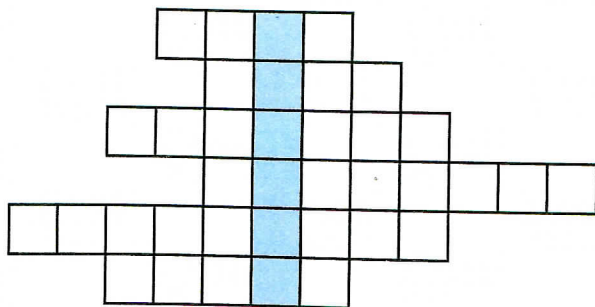

Ještěd

2. Doplňte do vět příslowečná určení příčiny, účelu, podmínky nebo přípustky.

Slony ve výběhu mohou návštěvníci vidět pouze za _____. I přes _____ byli rekreanti spokojeni. Přišel pozdě do školy kvůli _____. Pro _____ ho nikdo neměl rád. Maminka odešla na _____. Navzdory _____ se chlapec vydal na další etapu závodu. Za _____ můžeme vidět padat hvězdy. Zítra pojedeme _____ babičku. Při _____ se dětem hezky usínalo.

3. Vyluštěte tajenku.

1. Příslowečné určení označující množství, měřítko je příslowečné určení ...
2. Ve větě *Na dovolenou pojedeme za týden.* je vyznačený větný člen Pu ...
3. Větný člen, na který se ptáme pádovými otázkami kromě 1. a 5. pádu.
4. Ve větě *Na lyžařský výcvik nemůžeme jet bez seřizení lyží.* je vyznačeno Pu ...
5. Ve větě *I přes výstražné signály vjel řidič na železniční přejezd.* je vyznačeno Pu ...
6. Ve větě *Uložila dopisy do spodní zásuvky psacího stolu.* je vyznačeno Pu ...

PŘÍSLOVEČNÁ URČENÍ ZŘETELE, PŮVODCE DĚJE, PROSTŘEDKU A SPOLEČENSTVÍ

Příslovečné určení	Jak se ptáme	Příklady
zřetele (Pu zř)	Vzhledem k čemu?	<i>Je to kraj úrodný na vinnou révu.</i>
původce děje (Pu pův)	Jakou osobou? Jakým zvířetem?	<i>Byl pochválen ředitelem. Holub byl chycen jestřábem.</i>
prostředku (Pu pro)	Pomocí čeho? Jak?	<i>Domluvíme se telefonem.</i>
společenství (Pu spol)	Společně s kým?	<i>Seděla s Ivou v malé cukrárně.</i>

prohrát: *anglicky* – lose [lu:z]   *německy* – verlieren
popřát: *anglicky* – wish [wiʃ]   *německy* – gratulieren

- **Přísluvečné určení způsobu můžeme dále dělit** na několik významových podtypů.
- **Přísluvečné určení zřetele**
  - vyjadřuje, vzhledem k čemu platí obsah věty;
  - často bývá vyjádřeno předložkovým výrazem;
  - odpovídá na otázku: **vzhledem k čemu?** (*Při jeho příjmech to pro něho bude jednoduché. Vzhledem k čemu to pro něho bude jednoduché?*).
- **Přísluvečné určení původce děje**
  - označuje osobu (zvíře), která děj způsobila (*Pacient byl vyšetřen odborným lékařem.*);
  - bývá ve větách s přísudkem ve tvaru opisného trpného rodu.
- **Přísluvečné určení prostředku**
  - označuje prostředek, pomocí něhož se děj uskutečňuje;
  - odpovídá na otázku: **jak? pomocí čeho?** (*Mávala na rozloučenou šátkem. Jak mávala na rozloučenou? Domluvíme se zítra e-mailem. Pomocí čeho se domluvíme?*);
  - často bývá vyjádřeno podstatným jménem v 7. pádě.
- **Přísluvečné určení společenství**
  - vyjadřuje, v jaké společnosti probíhá děj (*Šel jsem s kamarádem do kina. Obvinili ho před spolužáky z krádeže.*).

1. V následujícím cvičení určujte přísluvečná určení zřetele, původce děje, prostředku a společenství.

Babička nejraději cestuje *vlakem*. Můj spolužák byl pokousán sousedovým *psem*. Fyzickou *zdatností* se Petrovi nemohli rovnat. Snažili se zapojit pračku *pomocí návodu*. Zahradník upravoval stromy motorovou *pilou*. Děti jely na výlet *s rodiči*. Zlomenou ruku mu zpevnili *pomocí trojcípého šátku*. Za svůj statečný čin byl vyznamenán *prezidentem* republiky. Hanka je šikovná *na ruční práce*. Projednali celou záležitost *telefonem*. *Výřečností* se vyrovná svému otci. Na houby chodím nejraději *s dědečkem*.

LV

2. V následujícím textu vyhledávejte různá přísluvečná určení. Určete, s kterým výrazem tvoří skladební dvojici, a uveďte slovní druh tohoto výrazu. Podtržené větné členy neurčujte.

Vzpomínám, jak jsem přišel na Slovensku požádat o nocleh do takové chudé chalupy, protože venku lilo jako z konve. V té chalupě řekli, že nás tam přespat nechají, ale na půdě na seně. A to jsem bral, na půdě na seně se spí jako v ráji.

Oni nás nejdříve pozvali ke stolu, dali nám buchty a bílou kávu a sesedli se kolem nás. Dlouho a dlouho jsme si povídali a najednou jsme si byli všichni tak milí, že se ti domácí začali stydět za tu půdu a že tam budou spát oni a my ať zůstaneme dole. Tohle bylo zase trapné nám, a tak jsme odmítli. Na půdu jsme šli my, ale oni nám tam na seně ustlali nejenom prostěradla, ale nanosili i polštáře a peřiny.

Nad námi něco vrzalo. Když jsem tam posvítíl baterkou, viděl jsem, že nad námi visí – my si je spočítali! – sto sedmnáct netopýrů! Každou chvíli se jeden sebral a vyletěl ven a jiní přiletěli a pověsili se na volná místa. Dělalí nám velkolepý celonoční program.

(František Nepil: Netopýři – upraveno)

3. Určujte druh vyznačených přísluvečných určení.

I přes zranění kolena pokračoval sportovec v závodě. Uprostřed náměstí postavili tribunu pro vystoupení pěveckého souboru. Při bolesti zubu je ordinace k dispozici už od sedmi hodin ráno. Rodiče odešli odpoledne navštívit babičku v nemocnici. Teta se zná velmi dobře s ředitelkou naší školy. Navečer jsme se chodili procházet na pláž. Pro závažné poranění páteře musel skončit se svou sportovní kariérou. Bratr byl pokousán sousedovým psem. Auta pomalu přejížděla přes starý dřevěný most.

netopýr: *anglicky* – bat [bæt] *německy* – die Fledermaus
seno: *anglicky* – hay [heɪ] *německy* – das Heu

4. Sestavte přísloví. Vysvětlete jejich význam. Určete druh vedlejších vět.

Komu se nelení,	sám do ní padá.
Jak se do lesa volá,	ať nejlí.
Kdo jinému jámu kopá,	to srdce neželí.
Když se kácí les,	tomu není pomoci.
Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu,	tak si lehne.
Kdo nepracuje,	létají třísky.
Co oči nevidí,	tomu se zelení.
Kdo chce psa bít,	nerad dá.
Komu není rady,	neodkládej na zítřek.
Jak si kdo ustele,	hůl si vždy najde.
Co můžeš udělat dnes,	tak se z lesa ozývá.
Kdo se ptá,	až se ucho utrhne.

5. Vyluštěte tajenku. První číslo udává počet písmen odpovědi a druhé je součástí tajenky.

- Větný člen, na který se ptáme 1. pádovou otázkou. 6/1
- Větný člen, na který se ptáme pádovými otázkami kromě 1. a 5. pádu. 7/2
- Základní skladební dvojici tvoří podmět a _____. 8/3
- Slovesa *začít, začínat, přestat, přestávat* označujeme jako slovesa _____. 6/5
- Ve větě *Jirka odjel hrát hokej.* je vyznačený větný člen Pu _____. 5/4
- Pro vedlejší větu účelovou je typická podřadící spojka _____. 3/1
- Slovesa *moci, smět, muset, mít, chtít* označujeme jako slovesa _____. 9/4
- Otázkami *kde, kam, odkud, kudy* se ptáme na Pu _____. 5/4
- Všichni mu drželi palce.* Slovní druh vyznačeného podmětu je _____. 7/5
- Ve větě *Navzdory nemoci herec roli odehrál.* je vyznačený větný člen Pu _____. 9/8

- Vedlejší věta příslovečná zřetelová
- vyjadřuje okolnost, za níž platí obsah věty řídicí;
- používá ustálené výrazy *co se týká, co se týče, pokud se týká, pokud jde o, ...*

6. Vyhledejte věty příslovečné zřetelové.

Pokud jde o grafickou úroveň, patřila jeho práce k těm nejlepším. Odjeli na hory, ačkoli předpověď počasí nebyla příznivá. Co se týče zájezdu, dostali všichni účastníci příručku s podrobnými informacemi. Pokud se týká její výmluvnosti, nikdo ve třídě se jí nevyrovnal.

Jazykový rozbor

Navzdory únavě se turisté rozhodli zajít večer na koncert.

- Určete všechny slovní druhy.
- Určete všechny větné členy a stavbu věty znázorněte graficky.
- Převeďte větu jednoduchou na souvětí s vedlejší větou předmětnou.
- Převeďte větu jednoduchou na souvětí s vedlejší větou přípustkovou.

Příslovečné určení je rozvíjející větný člen, který závisí na slovese, přídavném jméně nebo příslovci. Vyjadřuje různé okolnosti děje, na které se ptáme pomocí příslovcí. Je vyjádřeno příslovcem, podstatným jménem nebo infinitivem. Na vedlejší věty příslovečné se ptáme podobně jako na příslovečná určení a pomocí řídicí věty.